

Türkiye’de Yüksek Öğretim Mezunları ve Eğitimde Fırsat Eşitliği

Serdar M. Değirmencioğlu

Doç. Dr.

Bağımsız Araştırmacı

E-posta: serdardegirmencioğlu@gmail.com

Özet: Türkiye’de fırsat eşitliğinin en aza indiği bir süreç sonucunda girilebilen yüksek öğretimi tamamlayan bireylerin, eğitimde fırsat eşitliğine nasıl baktığı henüz incelenmemiştir. Fırsat eşitliği ve eğitime ilişkin haklar söyleminin yüksek öğrenim sistemi içerisinde neredeyse yok olması söz konusudur. Bu dönüşümün üniversiteyi bitiren mezunların söylemlerine ve yaşamlarına yansımaları beklenebileceğine göre, mezunların eğitimle ilgili kullandıkları söylemin incelenmesi ve fırsat eşitliği ile eğitimin bir hak olduğuna ne kadar yer verdiklerinin saptanması gerekmektedir. Bu çalışmada, eğitimde fırsat eşitliğinin ve eğitime ilişkin haklar söyleminin üniversite mezunları tarafından kullanılıp kullanılmadığı incelenmiştir. Söylem odaklı bir çalışmada metinlerin incelenmesi daha uygun olacağı için, mezunların kurumsal anlamda temsil edildiği mezun derneklerinin yayınları incelenmiştir. İncelenen yayınlarda eğitimde fırsat eşitliği, eğitimin anayasal bir hak olduğu ve Çocuk Hakları Sözleşmesi çerçevesinde her çocuğa sağlanması gerektiğine ilişkin vurgular bulunmamaktadır. Fırsat eşitliği ve eğitimin bir hak olduğuna dayanan söylemin yerine, “toplumsal duyarlılık” adı verilebilecek yeni bir söylemin konulduğu görülmektedir. Eğitimle ilişkili çalışmalar bu söylemde derneklerin asli görevi olmaktan çok, tercihe bağlı olarak zaman zaman yürütülebilecek, kısa süreli ve haklar mücadelesi içermeyen projeler olarak görülmektedir. İncelenen yayınlarda üniversiteye giriş sınavları tartışılmamakta ve kullanılan söylemle seçme sınavları onaylanmaktadır. Eşitlik ve haklar tartışmalarından çok, yaşam tarzlarına, başarılı kariyerlere, bireysel sağlık ve bireysel gelişim odaklı yazılara yer verilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, fırsat eşitliği, mezunlar, mezun dernekleri, yüksek öğrenim

Higher Education Alumni and Equal Opportunities in Education

Abstract: Access to higher education in Turkey is possible only through a process where equal opportunities are minimized. There is no research in Turkey on how individuals who enter a university and obtain a degree view equality in education. The dominant discourse in universities is shifting away from equal opportunities and the right to education. This shift can be reflected in the discourse of university alumni. It is necessary to examine the discourse alumni use in relation to education so as to assess whether they emphasize equal opportunities and the right to education. In this study, bulletins of two major alumni societies are subjected to discourse analysis. These

publications contain no emphasis on equal opportunities and the right to education as a requirement of the Constitution of the Republic of Turkey and the Convention on the Rights of the Child. The equal opportunities discourse appears to be replaced by a civic "social sensitivity" discourse. This discourse frames civic work on education not as a major duty or struggle but as an optional short-term project. The publications contain no reference to debates on university entrance exams and the discourse appears to legitimize these exams. Instead of debates on equality-inequality and rights, many articles focus on lifestyles, successful careers, personal health and growth.

Keywords: *Education, equal opportunity, alumni, alumni associations, higher education*

Giriş

Eğitimde fırsat eşitliği, eğitim üzerine yapılan herhangi bir toplumsal analizin ve özellikle de eğitimin işlevi üzerine sürdürülmekte olan tartışmaların kaçınılmaz olarak odak noktasını oluşturmaktadır. Eğitimde fırsat eşitliği yaratmak açısından çok başarısız olduğu sık sık vurgulanan ve bu konuda benzer saptamaları kendisi de yapan Milli Eğitim Bakanlığı, eğitimle ilişkili önemli değişiklikleri (örn., yapılandırmacı yaklaşıma geçiş) fırsat eşitliği ile ilişkilendirmektedir (Çınar, Teyfur & Teyfur, 2006: 49).

Önemli ekonomik ve toplumsal değişimlerin fırsat eşitliği üzerinde ciddi etkileri olması kaçınılmazdır. Örneğin, eğitimde fırsat eşitliğinin görece tatmin edici düzeyde olduğu Doğu Bloğu'nun yıkılmasının ardından, eğitimde fırsat eşitliği hızla ve beklenmedik sonuçlar doğurarak azalmıştır (Kende, basımda). Türkiye, son yirmi beş yıl içerisinde önemli ekonomik ve toplumsal değişimlere sahne olmuştur. Yakın geçmişte yaşanan değişim, GSMH gibi makro refah göstergelerinin yükselmesine rağmen, insani gelişim göstergelerinde düşüşü içermektedir. Bu çelişkili tabloya yakından bakıldığında, toplumda eşitsizliklerin arttığı ve yoksulluğun yaygınlaştığı görülmektedir. Tam da bu nedenle günümüz Türkiye'sinde fırsat eşitliği üzerinde durmak büyük önem taşımaktadır.

Türkiye'de bir süredir orta öğrenim ve yüksek öğrenime ilişkin eşitlik ve haklar taleplerinin zayıfladığı ve bu kavramlar ile bağlantısı olmayan veya aslında bu kavramlarla tam anlamıyla ters düşen söylemlerin geliştirildiği görülmektedir. Bu söylemlerin en çok üretildiği ve bu nedenle toplum üzerinde en fazla etki yapması beklenebilecek dönem, yüksek öğrenime giriş aşamasıdır.

Türkiye'de orta öğretim, yürürlükte olan eğitim sisteminin müfredat hedefleri ile ilişkisi olmayan, örtük bir hedef olan üniversiteye giden yolda ilerlemek ile eşleştirilmektedir. Bir bireyin bu yolda ilerleyip ilerleyemeyeceğini belirlemek ve çok sayıda bireyi elemek için uygulandığı düşünülen giriş sınavları, fırsat eşitliği açısından doğal olarak büyük bir sorun yaratmakta ve tartışmalara yol açmaktadır. Eğitimde fırsat eşitliği üzerine yapılan tartışmalarda, uzun süredir yürürlükte olan seçme sınavlarını haklı çıkaran ve bu sınavlara dayanan sistem ile dersane sektörünü koruyan bir

söylem, kaçınılmaz olarak ortaya çıkmıştır. Bu söylem, fırsat eşitliği taleplerini unutturacak şekilde sürekli olarak yeniden üretilmektedir.

Yüksek öğretime giden yolda önemli bir araç olarak görülen orta öğretim kurumlarına giriş sınavı ve en önemli geçiş aşaması olarak görülen üniversiteye giriş sınavı ile karşı karşıya kalan bireylerin, özellikle de bu sınavlara dersanelerde ve iddialı okullarda hazırlananların, yürürlükte olan giriş sınavlarına ilişkin üretilen söylemlerden etkilenmemeleri beklenemez. Bu nedenle, üniversite sınavına giren ve zor girilebilen bir üniversiteye yerleşen bireylerin, eğitimde fırsat eşitliği söylemine ters düşen, seçme sınavlarını haklı çıkaracak ve bu sınavlara dayanan bir sektörü koruyacak söylemlerden etkilenmiş olması kaçınılmazdır.

Bu çalışmanın amacı, eğitimde fırsat eşitliğinin ve eğitime ilişkin haklar söyleminin üniversite mezunları tarafından kullanılıp kullanılmadığının ve kullanılmıyorsa, yerine geçtiği söylenebilecek söylemin saptanmasıdır. Özellikle söylem odaklı bir çalışmada metinlerin incelenmesi daha uygun olacağı için bu çalışmada mezunların kurumsal anlamda temsil edildiği mezun derneklerinin yayınları incelenmiştir.

Değişim ve Söylem Kaymaları

Önemli ekonomik ve toplumsal değişimlerin, özellikle de eğitimi doğrudan etkileyebilecek müdahalelerin gerek eğitimde fırsat eşitliği, gerekse eğitime ilişkin söylemler üzerinde ciddi etkileri olması kaçınılmazdır. Eşitsizliklerin arttığı ve yoksulluğun yaygınlaştığı günümüzde orta öğrenim ve yüksek öğrenime ilişkin eşitlik ve haklar talepleri ile tam anlamıyla ters düşen söylemlerin kimi zaman bu kavramlar da katılarak kullanıldığı görülmektedir.

Üniversite giriş sınavına giren ve bu sınavda ülke çapında veya yerel düzeyde başkalarından yüksek puan tutturana adaylara ilişkin söylem ve bu adaylara verilen armağanlar bu bağlamda özellikle incelenmeye değerdir. Ülke çapında yapılan sıralamalarda öne çıkan adaylar için kullanılan söylem, özellikle de 'dereceye giren' öğrencilere verilen armağanlar ve onlara yakıştırılan sıfatlar, tüm ülkede yayın yapan medyada yer aldığı için uzun süredir kamuoyunun gözleri önündedir.

Üniversiteye giriş sınavının (Öğrenci Seçme Sınavı; ÖSS) ve öncülü olan lise giriş sınavının (Ortaöğretim Kurumları Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sınavı; OKS) anlamlı bir yarış olarak sunulduğu bu söylem aslında yerel düzeyde de aynı şekilde yeniden üretilmekte ve kullanılmaktadır. Bu sınavların yerine konulan (örn., Seviye Belirleme Sınavları) veya konulması düşünülen sınavları yararlı ve etkili gösterecek yeniliklerin bu söyleme eklenmesi söz konusudur. Bir diğer deyişle, giriş sınavlarında daha sonra aday olarak yer alacak öğrencileri ve onların yakınlarını etkilemeyi ve adaylar arasında rekabeti arttırmayı amaçlayan abartılı ve çarpık söylemin örnekleri yerel düzeyde de kolaylıkla bulunabilir.

Birçok ilde "dereceye giren" adaylar dershaneler tarafından kurulan bir kurul aracılığı ile belirlenmekte ve düzenlenen özel toplantılarda ödüllendirilmektedir. Benzer bir süreç ilçe düzeyinde bile yaşanmaktadır. Örneğin, Marmaris Ticaret Odası düzenlediği ödül töreninde OKS ve ÖSS'de başarılı olan yedi öğrenciye bilgisayar, cep bilgisayarı, kitap setleri armağan etmiş; Oda Başkanı Mustafa Karacan öğrencilere "Hedeflerinizi büyük koyun ve büyük oynayın" demiştir (Kaya, 2008: 5). Bu ödül törenleri ve giriş sınavlarına ilişkin kullanılan söylemin örnekleri hemen her yerde bulunabilmektedir. Sonuç olarak, fırsat eşitliği ve haklar söyleminin tam tersi bir söylemin Türkiye çapında yaygınlaşmış olduğu rahatlıkla söylenebilir.

Eşitlik Söyleminde Kaymalar

Fırsat eşitliği ve haklar çerçevesine ters düşen söylemin yaygınlaşması, toplumda eşitlik talebi ile adalet ve haklar konusundaki bilincin tümüyle yok olduğu anlamına gelmemektedir. Bu durumun farkında olan kişi ve kuruluşlar; fırsat eşitliği ve haklar söylemine ters bir söylem geliştirirken, eşitlik ile ilgili taleplerin göz ardı edilmediğine veya bu yönde kısıtlı da olsa adımlar atıldığına ilişkin sözlerle gelebilecek tepkileri azaltmaya çalışmaktadır. Örneğin, yukarıda ele alınan Marmaris'teki törende konuşan Adalet ve Kalkınma Partisi Muğla Milletvekili Mehmet Nil Hıdır, törendeki baskın söylemi geleceğe yönelik eşitlikçi vaatlerle desteklemeye çalışmıştır:

"Çocuklarımız iyi eğitim alabilmek için adeta birer yarış atı gibi sınavdan sınava yarışıyorlar. Bu sistemde geride kalan, başarısız olan istediği yerlerde eğitim alamıyor. Çocukları son anda meslek seçimi için yarış meydanına çıkarıyoruz. Ama bakanlığımız bu konuda ciddi çalışmalar yaptı. 2009-2010 eğitim yılı ile birlikte OKS ve ÖSS sınavları artık kalkacak. Meslek seçimi son güne bırakılmayacak. Öğrenciler istedikleri mesleğe göre eğitimlerini çok daha erken alacaklar."

Fırsat eşitliği ve haklar çerçevesine ters düşen söylemin yaygınlaşması, bu söylemin gazete ilanlarına dek yansımaları ile sonuçlanmıştır. Özel okulların gazetelere verdikleri ilanlarda veya internetteki sitelerinde, giderek daha aşırı ve iddialı (ata binme olanağı sunan tek okul olma gibi) öğeler ve konu açısından çarpıcı ifadeler yer almaktadır. Bu noktada bir örnek yararlı olabilir. İzmir'deki bir özel okul, gazeteye verdiği ilanda okula kayıt yaptıran her öğrenciye dizüstü bilgisayar verileceğini belirtmektedir.¹ Bu okulun öğrencilerinin yaşlılarından daha önde gitmesi için en son yöntem ve teknolojiye yararlanılacağı belirtilmekte ve bilişim çağına uygun kimi kavramlar kullanılmaktadır: "Dünyada uygulanmaya başlayan birebir (*one to one*) eğitimi İzmir'de hayata geçirecek olan Fen Lisemiz böylece

¹ "İTK Fen Lisesi Birinci Sınıf Öğrencilerimize Dizüstü Bilgisayar Veriyoruz!", İzmir Özel Türk Koleji ilanı (*Yeni Asır*, 9 Ağustos, s. 6).

öğrencilerine, çağdaş ve teknolojik ortamda eğitim, daha çok araştırma, veriye hızlı ulaşma, bilgiyi paylaşma olanağı sağlamış olacak." Öte yandan, "yoğun talep" ve "kontenjan artışı" gibi pazarlama yöntemleri de ilanda yer almaktadır: "4 Ağustos tarihinde tamamlanan asıl liste kayıtlarımızın ardından ortaya çıkan yoğun talep üzerine kontenjan artırımına gidilmiştir".

Bu ilanda dikkat çeken diğer özellik, burs konusunun unutulmamış olmasıdır. Gerek özel okullarda, gerekse dershanelerde yönetmelikler ile belirlenmiş oranda burs verilmesi gerekmektedir. Fırsat eşitliği ve haklar çerçevesine ters düşen yeni söylemin kullanıldığı ilanlarda, burs veriliyor olması bir çeşit savunma aracı olarak kullanılmaktadır. Öte yandan, özel okullarda "değişik oranlarda burs" uygulaması ile talep yaratılmaya ve öğrenci çekilmeye de çalışılmaktadır. İncelenen örnekte, her iki vurgu da bulunmaktadır: "İTK Fen Lisemiz tarafından OKS'de yüksek puan alan öğrencilerimiz için farklı oranlarda burs olanağı sunulacaktır".

Kurumsal Düzeyde Kaymalar

Üniversitelerin öğrenci çekmek için rekabete girmesi, para ödenerek gidilebilen özel üniversitelerin açılması ve bu üniversiteler arasında hızla yüksek gelir elde etmeyi amaçlayan üniversitelerin ortaya çıkması ile üniversitelerin fırsat eşitliği konusunda görünürdeki görece yansız duruşu, fırsat eşitliğine ters düşecek bir yaklaşıma dönüşmüştür. Bu yeni rekabetçi üniversite pazarında rektörlerin bizzat tanıtım ve öğrenci çekme çabasında yer almaları, üniversitelerini besleyebileceklerini düşündükleri özel okullar veya bu okulların çatı örgütü olan Özel Okullar Birliği ile temaslarda bulunmaları² garip karşılanmamaktadır.

Diğer yandan, fırsat eşitliği ile ters düşmesi kaçınılmaz olan ve eğitim sisteminin her düzeyini kesen, yani eğitim sistemini baştan başa etkileyen, kimi bütünleşmeler de ortaya çıkmıştır. Bunların arasında, aşağıdan yukarıya doğru işleyen bütünleşmeler çoğunluktadır. Örneğin, kimi özel ilk ve orta öğretim kurumlarının aynı adı taşıyan bir üniversite açtığı görülmektedir. Üniversitenin piyasa ekonomisi ile bütünleşmesi açısından ise, büyük bir holdinge bağlı olarak kurulan ve ilk ve orta öğretim kurumu işleyen vakfın yine holdingin adını taşıyan bir üniversite kurması önem taşımaktadır. Yukarıdan aşağıya doğru işleyen bütünleşmeler çarpıcı olmakla birlikte daha enderdir. Bu bütünleşmeler, daha çok devlet üniversitelerine bağlı vakıfların kendi özel okullarını kurmaları ile ortaya çıkmaktadır. Bir özel okulun, bir devlet üniversitesinin adını taşıması bile yeterince gariptir. Daha çarpıcı olan ise, bu okulların diğer özel okullar ile ortak çıkarlar temelinde Özel Okullar Birliği çatısı altında işbirliği yapmasıdır. Öte yandan, eğitim sisteminden bağımsız ve kendine özgü bir test çözme yaklaşımının yerleşmesine neden olan üniversite sınavının her ne pahasına olursa olsun geçilmek zorunda

² "KKTC Üniversite Rektörleri'nin Birliğimizi Ziyareti", *Türkiye Özel Okullar Birliği Bülteni*, Ekim 2006, 4 (4), s. 28.

olunan bir köprüye dönüşmesi ile, bu köprüyü geçebilmeyi sağlama iddiasına sahip dersanelerin daha çok kabul görmesi söz konusu olmuştur.

Dersanelerin yayılması ve olağanlaşması, dersane sektörünü temsil eden kişilerin giderek daha cüretkar şekilde öne çıkmalarını ve demeçler vermelerini sağlamıştır. Gerek örgün eğitimin hedefleri, gerekse eğitimde fırsat eşitliği ile hiçbir şekilde bağdaştırılamayacak kuruluşlar olan dersaneleri temsil eden kişiler, cüretkar demeçlerinde daha etkili olabilmek için fırsat eşitliği söylemi bile kullanmayı denemektedir. Örneğin, Özel Dersaneler Birliği Derneği Genel Başkanı ve Bilim Dersaneleri Başkanı Faruk Köprülü, bir basın açıklamasında özel dersanelere devam eden öğrenci sayısının yüzde onuna burs (yani ücretsiz kayıt) olanağı verildiğini vurgulamıştır.³ Bir diğer örnek de; Tüm Özel Öğretim Kurumları Derneği Yönetim Kurulu üyesi ve Bahçeşehir Uğur Eğitim Kurumları Başkanı Enver Yücel ise okulların yaratamadığı "aynı kalitede eğitim öğretim" eşitliğini dersanelerin sağladığını ve dersanelerin "Anadolu'ya fırsat eşitliğini" götürdüğünü iddia edebilmiştir.⁴ Bu kişinin aynı zamanda İstanbul'daki bir özel üniversitenin kurucusu ve mütevelli heyeti başkanı olduğunun ve tümüyle ticari amaçlar güden dersaneler ile üniversitelerin giderek iç içe geçmekte olduğunun da altı çizilmelidir. Gerek özel orta öğretim kurumları ile özel yüksek öğretim kurumlarının şaşkıncı şekillerde bütünleşmeye başlaması, gerekse dersane sektörü ile üniversitelerin iç içe geçmesi Türkiye'de eğitimin geleceği ve fırsat eşitliği açısından araştırılması gereken yeni ve acil soruları öne çıkarmaktadır.

Orta ve Yüksek Öğretimde Fırsat Eşitliği

Eğitimde fırsat eşitliği üzerine yapılan tartışmalar veya değerlendirmeler, özellikle erken yaşta bireylerin fırsatlardan yoksun bırakılmasına veya fırsatların eşit dağıtılmamasına odaklanır. Bu durum, okul öncesi eğitim ve ilköğretime hazırlıklı başlama (Snow, 2006: 7-41; Vecchiotti, 2003: 3-19) ve ilk öğretim düzeyinde öğrencilerin gidecekleri okulların niteliği ve seçimi (örn., Elacqua, Schneider & Buckley, 2006: 577-601; Jellison, 2002: 177-205) gibi konuların üzerinde daha çok araştırma yapılmasına neden olmuştur.

Literatürdeki genel eğilim Türkiye'deki çalışmalara da yansımıştır. Türkiye'de yakın zamanda yapılan çalışmalarda okul öncesi döneme yapılacak müdahaleler üzerinde durulmaktadır (örn., Işıkoğlu ve İvrendi, 2007: 225). Bu nedenle ilk öğretim sonrası yaşananlar üzerinde çok ender olarak durulmuştur (örn., Güneş-Ayata, & Acar, 2003: 101-123). Bu tercih, örgün eğitimin aşama aşama ilerlemesi ve daha önceki aşamalarda ortaya çıkan eksikliklerin giderilmesinin hedeflenmemesi - yani eğitimin aşamalı ve birikimsel olarak yapılandırılması - nedeniyle yerindedir. Araştırmalar, fırsat eşitliğinin giderek daraldığını ve erken yaşta yapılan fırsat eşitliğini sağlayıcı

³ *Sabah*, 22 Ağustos 2006. <http://arsiv.sabah.com.tr/2006/08/22/gun134.html>.

⁴ *Sabah*, 22 Ağustos 2006. <http://arsiv.sabah.com.tr/2006/08/22/gun134.html>.

müdahalelerin daha etkili olduğunu göstermektedir (Ludwig & Phillips, 2007: 3-18). Öte yandan, gelişimsel araştırmalar erken yaşta ortaya çıkan eğitimle ilişkili sorunların yaşam boyu sürebilen etkileri olduğunu göstermektedir (Brooks-Gunn, 2003: 3-14).

Eğitimde fırsat eşitliği üzerine yapılan tartışmalarda, eğitim sistemine sonradan eklenen, müfredat ile ilişkisi olmayan ve bir aşamadan diğerine geçişi belirleyen seçme sınavlarına da önem verilmektedir. Bu sınavların Türkiye ve benzer ülkelerdeki rolü, bireylerin yürürlükte olan eğitim sisteminin örtük hedefi gibi görülen üniversiteye giden yolda ilerleyip ilerleyemeyeceğini belirlemek ve çok sayıda bireyi elemektir. Bu bağlamda, gerek sınavların neler içerdiği, gerek sınavlara hazırlık süreci, gerek sınavların nasıl bir temsil ile sunulduğu ve gerekse sınavların kimlerielediğine yönelik çok ciddi araştırma soruları belirginleşmektedir.

Eğitimde fırsat eşitliği üzerine yapılan tartışmalarda karşılaştırmalı incelemelerin azlığı dikkat çekmektedir (örn., Kamalak, 2004). Dikkat çeken bir diğer boşluk, eğitimde fırsat eşitliği üzerine yapılan çalışmalarda eğitim sisteminin son aşamasını oluşturan ve fırsat eşitliğinin en aza indiğı söylenebilecek bir eleme süreci sonucunda girilebilen yüksek öğretimin işlevleri üzerine yapılan araştırmalardır. Örneğin, gerek üniversiteye giren ve mezun olan bireylerin iş arama ve bulma süreçleri üzerine, gerekse buldukları işlerin veya ulaştıkları olanakların neler olduğuna ilişkin araştırmalara çok ender rastlanmaktadır (Değirmencioğlu, Eroğlu ve Özdemir, 1999: 83-88; Değirmencioğlu ve Özdemir, 2000: 127-129).

Eşitsizliklerin makro düzeyde ele alınması (örn., Gedikoğlu, 2005: 66-80) önemli olmakla birlikte, daha yakından ve bireysel düzeyde incelendiğı araştırmalar (örn., ilk ve orta öğretim döneminde hangi olanakların veya ayrıcalıkların yüksek öğretimde ve sonrasında hangi olanaklara veya ayrıcalıklara erişimi kolaylaştırdığı) da büyük önem taşımaktadır. Bu çeşit araştırmalar çok enderdir (örn., Toguchi Schwartz, 2008: 11-24).

Mezunlar ve Fırsat Eşitliği

Fırsat eşitliğinin en aza indiğinin söylenebileceğı bir süreç sonucunda girilebilen yüksek öğretimi tamamlayan bireylerin, gerek eğitim, gerekse eğitimde fırsat eşitliğine nasıl baktığı da henüz incelenmemiştir. Eğitim sosyolojisi çerçevesinden bakıldığında, yüksek öğretimi tamamlayan bireylerin çoğunluğunun elde ettikleri olanakları var olan sistemi değiştirmek için değil, kendileri için daha iyi olanaklar (mesleki, parasal, statü vb. açılardan) edinmek üzere kullanacakları beklenebilir.

Üniversitelerin herhangi bir ticari kurumdan farksız şekilde kendi mali kaynaklarını yaratması ve rekabet etmesi ABD ve Britanya gibi ülkelere diğer ülkelere, yani merkezden çevreye doğru yayılmaktadır. Bu şekilde işleyen üniversitelerde yapılan çalışmaların, ister doktora amacıyla, ister akademik kadro tarafından yürütülen olağan bilimsel araştırmalar

bağlamında, herhangi bir kapitalist piyasa ortamındaki kâr ve çıkar getirici etkinlikten farkı olmayacak şekilde yürütülmesinin yaygınlaştığı bilinmektedir (Mendoza, 2007: 71-96). Üniversitede baskın duruma gelen piyasa zihniyetinin yüksek öğretimi tamamlayan bireyleri etkilemesi ve üniversitenin getireceği eşitliği azaltan, farkları çoğaltan etkinin göz ardı edilmesi şaşırtıcı olmayacaktır. "Akademik kapitalizm" olarak adlandırılan bu eğilim, özellikle ABD'de üniversiteleri muhafazakârlaştırma çabasının bir parçası olarak da görülmektedir (Slaughter & Leslie; 1997; Slaughter & Rhoades, 2004).

Üniversitelerin teknik beceriler edinilen bir kuruma dönüşmesi, kamusal süreçlerden kopması (Değirmencioğlu, 2008b: 159-170) ve 12 Eylül Rejimi'nin üniversitelerin iç dinamiklerinde yaratmış olduğu büyük tahribat göz önünde tutulduğunda, eğitimde fırsat eşitliğinin üniversitelerde tartışılmaması veya eğitimde fırsat eşitliği ve haklar üzerine vurgu yapan söylemlerin yerini alacak, neoliberal ekonomiye uygun yeni söylemlerin üretilmesi de beklenebilir. Üniversitelerde yaşanan süreçlerin üzerinde titizlikle durulan araştırmaların (gerek genel gerekse özel yani vaka incelemesi düzeyinde) sayısının çok az olduğu bilinmektedir (Değirmencioğlu, 2008a: 35-60). Üniversiteler içerisinde demokratik mekanizmaların işlememesinin sonucu olarak, kurum kaynaklarının eşit olarak dağıtılmaması da söz konusudur ve çok çarpıcı kötüye kullanımların var olduğu bilinmektedir (Değirmencioğlu, 2008a: 35-60). Üniversitelerin gerek dış gerek iç dinamikler etkisiyle fırsat eşitliği sunan veya fırsat eşitliğinin değişik şekillerde yaşandığı bir kurum olmaktan çıktığı göz önünde tutulduğunda, üniversitelerde fırsat eşitliği üzerine vurgu yapılması veya bu konuda kuramsal ve uygulamalı çalışmalar yürütülmesinin beklenmesi gerçekçi olmayacaktır.

Bu bağlamda, bir kavramsal çerçeve olarak eğitimde fırsat eşitliğinin ve bu çerçevenin dayandığı eğitime ilişkin haklar söyleminin yüksek öğrenim sistemi içerisinde yok olması ve yerine başka bir söylem veya yaklaşımın geçmesi söz konusudur. Bu yeni söylem veya yaklaşımın, tıpkı diğer baskın söylem veya yaklaşımlar gibi, üniversitede okuyan öğrenciler tarafından benimsenmesi, kullanılması, desteklenmesi ve sürdürülmesi de beklenebilir. Bu zihniyet değişikliğinin üniversite mezunlarının söylemlerine ve günlük yaşam pratiklerine yansıtacağı da beklenebileceğine göre, mezunların eğitimle ilgili tartışmalarda kullandıkları söylemin incelenmesi ve bu söylemde fırsat eşitliği ile eğitimin bir hak olduğuna ne kadar yer verildiğinin saptanması önem kazanmaktadır.

Türkiye'de Mezun-Üniversite İlişkileri ve Mezun Dernekleri

Türkiye'de üniversite mezunları tarafından kurulan dernekler üzerine hemen hiç araştırma bulunmamaktadır. Mezun dernekleri üzerine yapılacak araştırmalar, gerek üniversitelerin açık ve örtük işlevleri, gerekse işleyişleri açısından önemli ipuçları verebilir (Değirmencioğlu, 2008a: 35-60).

Mezunların üniversiteleri ile ilişkileri üzerine yapılan araştırmalar, özellikle ABD'de daha yaygındır. ABD'deki birçok üniversitede mezunlara, tek boyutlu ve pazarlamacı bir zihniyetle bakıldığı görölmektedir (örn., McAlexander, Koenig & Schouten, 2004: 61-79). Bu yaklaşımda mezunlar ile kurulan ilişki tek bir merkezden belirlenir. Bu merkez, mezunlarla ilişkileri yürütmek için kurulan özel bir birimdir. Üniversitelerde mezunların önemli görölmemesinin temel nedeni, mezunların üniversiteye getirecekleri ve özellikle yapacakları bağışlardır (Okunade & Berl, 1997: 201-214). Yapılan çalışmalar, mezunların önem verdiği bilinen üniversitelerin spor takımlarının (örn., basketbol takımının) başarılarının mezunları etkilemek açısından bir araç olarak göröldüğünü göstermektedir (Stinson & Howard, 2007: 235-264; Wolfe, 2000: 179-188). Mezunların üniversitenin işleyişine ilişkin talepleri veya üniversite üzerinde yapabilecekleri etki ise ele alınmamaktadır.

Türkiye'de mezunların üniversite ile ilişkisi, özellikle de üniversiteden talepleri üzerinde hemen hiç durulmamıştır. Yakın geçmişte yapılan bir çalışmada (Değirmencioğlu, 2008a: 35-60) Ankara'daki bir devlet üniversitesinin mezunlarının İstanbul'da kurduğu mezunlar derneği ele alınmıştır. Derneğin aylık yayın organı dergi, mezunların üniversite ile olan ilişkilerini saptamak amacıyla incelenmiştir. Derginin incelenen sayıları 2005-2006 yıllarına aittir. Derneğin aylık yayın organında mezunların üniversite ile olan ilişkilerinin, üniversiteyi desteklemek ile sınırlı olduğu görölmektedir. Üniversite yönetiminin kararları ve var olan uygulamalar eleştirel anlamda ele alınmamaktadır. Üniversite yönetiminin denetiminde olan şirketlerden ve bu şirketlerin yarattığı veya yaratabileceği sorunlardan söz edilmemektedir. Üniversitede düzenlenen etkinliklerin artı veya eksileri, üniversitenin kültür ve kongre merkezinin nasıl kullanıldığı gibi konular tartışılmamaktadır. Özetlemek gerekirse, oldukça etkin olduğu bilinen ve önemli sayıda üyesi olan bu mezunlar derneğinin, üniversitedeki kaynakların ve olanakların nasıl kullanıldığına ilişkin herhangi bir tartışma gerçekleştirdiği saptanamamıştır. Derginin incelenen sayılarında yalnızca bir kez, üniversitede uzun süredir görev yapan bir öğretim üyesi ile yapılan söyleşide, üniversite yönetiminin politikaları açık olarak eleştirilmektedir.

Fırsat eşitliği araştırmaları açısından bakıldığında, üniversiteler üzerine yapılan tartışmaların genellikle dışarıda bıraktığı mezunları, yani eski öğrencileri ele almak özellikle yararlı olabilir. Üniversitelerde sayıca her zaman çoğunlukta olan öğrenciler, mezun olduklarında giderek büyüyen ve köklü üniversitelerde çok geniş sayıda olan bir mezunlar kitlesine katılmaktadırlar. Türkiye'de özellikle köklü üniversitelerden veya fakültelerden mezun olan kişilerin bir bölümünün mezun oldukları kuruma bir şekilde bağlı kaldıkları, bağışlarda buldukları ve yalnız mezunlardan oluşan dernekler kurdukları bilinmektedir. Özellikle örgütlü olan mezunların üniversite açısından önemli özneler olabileceği göz önünde tutularak, mezun derneklerinin üniversiteye ilişkin görüşleri ve talepleri, özellikle de eşitlik, eğitim, adalet ve kamusal olanakların özel olanaklara dönüştürölmesi hakkındaki tutumları incelenebilir (Değirmencioğlu, 2008a: 35-60).

Mezun Dernekleri Yayınlarının İncelenmesi

Eğitimde fırsat eşitliği ve eğitime ilişkin haklar söyleminin yüksek öğrenim sistemi içerisinde yok olması ve yerine başka bir söylem veya yaklaşımın geçmesi söz konusudur. Bu değişikliğin üniversiteyi bitiren mezunların söylemlerine ve günlük yaşam pratiklerine yansımaları da beklenebilir. Bu nedenle mezunların eğitimle ilgili kullandıkları söylemlerin incelenerek fırsat eşitliği ile eğitim hakkına ne kadar yer verildiğinin saptanması yararlı olacaktır.

Bu çalışmanın amacı, eğitimde fırsat eşitliğinin ve eğitime ilişkin haklar söyleminin üniversite mezunları tarafından kullanılıp kullanılmadığının ve kullanılmıyorsa, yerine geçtiği söylenebilecek söylemin saptanmasıdır. Üniversite mezunlarının kullandığı söylemi incelemek için çeşitli yöntemler düşünülebilir. Özellikle söylem odaklı bir çalışmada metinlerin incelenmesi daha uygun olacağı için mezunların kurumsal anlamda temsil edildiği mezunlar derneklerinin yayınları incelenebilir. Bu çalışmada iki ayrı mezun derneğinin dergilerinde kullanılan söylem incelenmiştir.

Çalışmada öncelikle, İstanbul'da yaşayan ODTÜ mezunlarının kurduğu İstanbul ODTÜ Mezunları Derneği'nin yayın organı olan *Baraka* adlı dergi incelenmiştir. İstanbul ODTÜ Mezunları Derneği, 1000'den fazla aktif, 3000 kadar aktif olmayan üyeye sahiptir. Derginin incelenen sayıları, hakların ve sosyal devlet yaklaşımının özellikle çok tartışıldığı Ocak 2007-Mayıs 2008 dönemine aittir.

Baraka, ender durumlar dışında, aylık olarak yayımlanmakta ve içerik dışındaki işleri (tasarım, basım işleri gibi) profesyonel bir şirket tarafından yapılmaktadır. Dergi kaliteli bir kağıda basılmakta ve ortalama 40 sayfa olarak yayımlanmaktadır. Derginin incelenen sayılarında özellikle eğitim, sosyal devlet, refah gibi eğitimde fırsat eşitliği ile ilişkili olabilecek yazılar veya bölümler seçilerek ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Ayrıca dernek etkinliği olarak sunulan çalışmaları konu alan yazılar gözden geçirilmiştir.

Araştırmada ikinci olarak İstanbul ODTÜ Mezunlar Derneği'nden daha eski ve büyük bir dernek olan Boğaziçi Üniversitesi Mezunlar Derneği'nin yayın organı olan Boğaziçi adlı dergi incelenmiştir. Boğaziçi aylık olarak yayımlanmakta ve kaliteli bir kâğıda basılmaktadır. Derginin içerik dışındaki işleri (tasarım, basım işleri gibi) profesyonel bir şirket tarafından yapılmaktadır. Dergi ortalama 90 sayfa olarak yayımlanmaktadır. Bu çalışmada derginin Ocak-Haziran 2008 dönemine ait sayıları incelenmiştir.

Bulgular

İstanbul ODTÜ Mezunları Derneği'nin yayın organı olan *Baraka*'da, incelenen dönem boyunca gerek fırsat eşitliği, gerek eğitimde fırsat eşitliği, gerekse eğitimin anayasal bir hak olduğu veya eğitimin Çocuk Hakları

Sözleşmesi çerçevesinde her çocuğa sağlanması gerektiği üzerinde durulmadığı görülmüştür. Bu terimler doğrudan kullanılmadığı gibi, örtük olarak da geçmemektedir. Örnek olarak sosyal devletin tartışıldığı bir yazı (Albayrak, 2008) veya bir mezunun köy enstitüleri üzerinde durduğu yazı (Yaşar, 2007) gösterilebilir.

Toplumsal Duyarlılık ve Sosyal Sorumluluk

Fırsat eşitliği ve eğitimin bir hak olduğuna dayanan söylemin yerini yeni bir söyleme bıraktığına ilişkin oldukça bariz göstergelere derginin incelenen sayılarında rastlanmaktadır. Bu söylem, eğitimdeki eşitsizlikler veya eksikliklere ilişkin "toplumsal duyarlılık" ve "sosyal sorumluluk" adı verilen çabaları vurgulamaktadır. Bu çabalar, özel sektör veya sivil toplum kuruluşları tarafından yürütölen çabalardır. Eğitimde fırsat eşitliği ve haklar çerçevesinde ana güvence olan ve hizmet veren kurumsal mekanizma olan devletin yerini yeni, söylemde özel sektör ve sivil toplum kuruluşu vurgusunun aldığı görölmektedir. Daha yakından incelendiğinde, "toplumsal duyarlılık" sivil toplum kuruluşları tarafından, "sosyal sorumluluk" ise özel sektör tarafından yürütölen çalışmalar için kullanılmaktadır.

Bu söylem üzerindeki sürekli vurgu göz önünde tutulduğunda, derneğin kendi çalışmalarını fırsat eşitliği ve haklar çerçevesinde ele alması yerine toplumsal duyarlılık gibi kavramlarla betimlemesi veya açıklaması beklenebilir. İncelenen sayılarda tam da bu şekilde bir eğilim görölmektedir. Dernek, eğitim ile ilişkili olarak gerçekleştirdiği çalışmalarını, bir sivil toplum kuruluşunun toplumsal duyarlılık etkinlikleri olarak nitelendirmektedir. Örnek olarak derneğin burs sağladığı ODTÜ öğrencilerinin, ilköğretim okullarında kütüphane kurmaları verilebilir: "Toplumsal duyarlılık projeleri çerçevesinde bursiyerler yıllardır okullara kütüphane kuruyorlar."⁵ "Bir kütüphane daha kurduk".⁶

Baraka'da "sosyal sorumluluk" terimi görece daha az kullanılmaktadır. Bu derginin kendi etkinlikleri dışında başka etkinliklere daha az yer vermesinden kaynaklanıyor olabilir.⁷ Terimin daha çok mezunların yönettiği veya çalıştığı şirketlerin topluma yönelik etkinliklerine ilişkin olarak kullanıldığı görölmektedir (örneğin; "OPET sosyal sorumluluk projelerinde de öncü", Yıldırım, 2007: 23-25).

Toplumsal duyarlılık ve sosyal sorumluluk söyleminde önemli bir öğe, kullanılan zaman çerçevesidir. Fırsat eşitliği ve haklar üzerine vurgu yapan yaklaşımlar, süreklilik–yani her zaman var olması gereken kesintisiz hak ve güvenceler–üzerinde dururlar. Bu bağlamda, devlet veya herhangi bir topluma hizmet ve toplumsal güvence mekanizmasının fırsat eşitliği ve haklar çerçevesinde yaptığı veya yapması gereken çalışmaların sürekli olması

⁵ "Bir Proje Daha Sona Erdi", *Baraka*, Mayıs 2007, s. 36-40.

⁶ "BHÇG Her Yerde", *Baraka*, Mayıs 2008, s. 37-38.

⁷ Bu derginin sayfa sayısının sınırlı olması ile de ilişkili olabilir.

beklenir. Toplumsal duyarlılık ve sosyal sorumluluk söyleminde ise bunun tam tersi beklenmektedir. Bir sivil toplum kuruluşu tarafından yürütülen toplumsal duyarlılık etkinliklerinin birer "proje", yani süreli veya kısa süreli etkinlik olarak görülmesi gerektiği özellikle vurgulanır. Bu yaklaşımda, "proje" terimi, başı ve sonu belli olan, hedefleri ve sonuçları ile belirgin getirileri olan bir etkinlik olarak tanımlanmakta ve tipik bir piyasa etkinliği gibi düşünülmektedir. *Baraka*'da tanıtılan ve toplumsal duyarlılık olarak nitelenen çalışmalar, tam da yukarıdaki söyleme uygun olarak, "proje" olarak sunulmaktadır (bkz. Dipnot 7 ve 8).

Bu söylemde dikkat çekilmesi gereken bir diğer nokta, finansmandır. Fırsat eşitliği ve haklar üzerine vurgu yapan yaklaşımlar, süreklilik ve her zaman var olması gereken hak ve güvenceler üzerinde dururken, toplumun kendi kendine sağladığı kamusal kaynaklardan yararlanmayı esas alırlar. Topluma sunulan hizmet ve güvencelere kamu bütçesinden pay ayrılması ve bu payda hiçbir zaman aksama olmaması gerektiğini vurgularlar. Eğitime ilişkin çabalar toplumsal duyarlılık çerçevesi içerisinde görüldüğünde ise sivil toplum kuruluşunun bu çabalar için kişi (örn., kendi üyeleri) veya kuruluşlardan, özellikle de özel sektörden, finansman yaratması beklenir.

Dernek, beklenebileceği üzere, yürüttüğü toplumsal duyarlılık projeleri için üyelerinden bağış toplamakta veya aynı destek almaktadır. Bu çalışmalara, bir diğer toplumsal duyarlılık projesi olarak görülen burs projesinden de destek sağlamaktadır. Bu destek, dernek tarafından burs verilen ODTÜ öğrencilerinin yapılacak olan bir çalışmaya katılımının sağlanması ile gerçekleşmektedir. Dernek, dergideki yazılarda toplumsal duyarlılık projelerinin önemli ihtiyaçlara (örn., kütüphane ve ayakkabı) yanıt verdiğini belirtmektedir.⁸

Toplumsal duyarlılık projelerine kişi, kuruluş ve şirketlerden finansman yaratmanın barındırdığı önemli bir tehlike, finansmanı sağlayan ve çoğu zaman "sponsor" olarak anılan destekçinin kim olduğunun göz ardı edilmesi ve olası destekçilerin ürkmemesi için özen gösterilmesidir. Destekçileri ürkütmeme kaygısı, çoğu zaman konunun toplumsal ve politik boyutunun öne çıkarılmaması ile sonuçlanmaktadır. Öte yandan, sosyal sorumluluk etkinliği yürüten çok sayıda şirketin, kamusal çıkarlarla uyuşmayan etkinliklerini temize çıkarmak için kendilerini topluma sevimli gösterecek çalışmalar yaptığı bilinmektedir; bu artık küresel düzeyde yaygın bir eğilimdir.

Toplumsal duyarlılık projelerine finansman yaratma çabası, dergide burs çalışması olarak sürekli yer almaktadır. Bu çalışmaya katkıda bulunan kişilerin adları dergide düzenli olarak, parasal katkının büyüklüğüne göre verilmektedir.⁹ Eğitimde fırsat eşitliği açısından özel önem taşıyan okul yaptırma ve burs sağlama çalışmaları aşağıda ayrıca ele alınmaktadır.

⁸ "Bursiyerlerimizden Haymana'da Anamlı Projeler", *Baraka*, Nisan 2008, s. 36-37.

⁹ Hem burs çağırısı, hem de burs verenlerin dökümü bulunan bir sayı için bkz. *Baraka*, Şubat 2008, s. 42-43.

Olası destekçileri ürkütme kaygısı, bir dernek üyesi tarafından hazırlanan ve bir üniversite çatısı altında yürütölen toplumsal duyarlılık projesi için finansman arandığını duyuran bir yazıda öne çıkmaktadır (Erdilek, 2007: 35-37). Bu yazıda, İstanbul'un merkezinde çocukların çok zor koşullarda yaşadıkları ve hizmetlerden yoksun kaldıkları uzun uzun anlatılmaktadır. Ancak yazıda fırsat eşitliği ve çocukların eğitim hakları olduğundan söz edilmemekte ve İstanbul'un merkezinde bu koşullarda yaşayan çocukların bulunmasının anlamı tartışılmamaktadır. Kullanılan kimi kavramların (örn. "göç mağdurları") hangi toplumsal ve politik dinamiklerle ortaya çıktığına da değinilmemektedir. Yazının hedefi, okurları fırsat eşitliği ve haklar çerçevesinde bilgilendirmek ve eyleme geçirmek değil, bu toplum merkezine finansman sağlamaya yönlendirmektir. Yazıda bu toplum merkezine daha önce hangi öncelikler gözetilerek ve hangi yollarla finansman sağlandığına da değinilmemektedir.

Okul Yaptırma ve Burs Sağlama

Eğitime ilişkin çalışmalarını bir sivil toplum kuruluşunun toplumsal duyarlılık projeleri olarak niteleyen İstanbul ODTÜ Mezunları Derneği'nin, özel önem verdiği okul yaptırma ve burs sağlama çalışmalarının *Baraka*'da nasıl sunulduğu eğitimde fırsat eşitliği açısından önem taşımaktadır.

Derneğin okul yaptırmaya özel önem verdiği değişik yazılarda vurgulanmakla birlikte, 2007'de başlatılan "100 YTL'ye Okul Projesi" özellikle öne çıkarılan bir etkinlik olduğü için örnek seçilerek incelenebilir. Bu proje, dergide 2007'de tanıtılmış (Reyhanoğlu, 2007: 33-34) ve yaklaşık altı ay sonra derginin kapağında yer almıştır.¹⁰ Kapağa konulan etkinlik, derneğin projeye mali katkı sağlamak üzere yaptığı konserdir. Konser ve proje hakkında geniş bir yazıya aynı sayıda yer verilmiştir.¹¹ Gerek bu yazıda, gerekse proje ile ilgili diğer duyuru ve yazılarda, bu projenin eğitimde fırsat eşitliği ile nasıl bir ilişkisi olduğü ele alınmamaktadır.

Derneğin eğitimde fırsat eşitliği bağlamında özellikle ilgi çekici olan ve uzun süredir yürüttüğu belirtilen diğer etkinliği ODTÜ öğrencilerine burs sağlanmasıdır (Sarvan, 2007: 42). Bu etkinlik Burs Havuzu Çalışma Grubu tarafından yürütölmekte, oluşturulan burs havuzuna dernek üyeleri katkı yapmakta ve bu katkılar dergide düzenli olarak yayımlanmaktadır.¹²

Burs verilmesi ile bir toplumsal duyarlılık etkinliği olarak nitelendirilen okul yaptırma veya kütüphane kurma projelerinin birlikte düşünöldüğu de görölmektedir. Örnek olarak, derneğin burs sağladığı ODTÜ öğrencilerinin ilk öğretim okullarında kütüphane kurmaları verilebilir. Bu etkinliklerde yer alan ODTÜ öğrencilerinin istekli olup olmadıkları, yani çalışmaya kendi istekleri ile katılıp katılmadıkları ise açık değildir. Dergide yer alan bir yazıdan,

¹⁰ "100 YTL'ye Okul Kampanyasına Leman Sam Desteği", *Baraka*, Şubat 2008.

¹¹ "100 YTL'ye Okul - Leman Sam Konseri", *Baraka*, Şubat 2008, s. 39-41.

¹² Örneğin, *Baraka*, Şubat 2008, s. 42-43.

bursiyerlerin dernek tarafından yürütülen kimi toplumsal duyarlık projelerine (örn., SHÇEK ziyaretleri) katılmak durumunda oldukları anlaşılmaktadır.¹³

Burs ile ilişkili yazılarda, ODTÜ öğrencilerinin neden üniversite sistemi dışından burs almak zorunda olduğu tartışılmamakta ve ODTÜ'ye mali nedenlerle kayıt yaptıramamış ya da eşitsizlikler sonucu üniversite sınavı sürecinde elenen gençler üzerinde durulmamaktadır. Derneğin burs vererek öğrencilere destek olması, öğrencilerin ODTÜ öğrencisi olması koşuluna bağlıdır. Bursiyerler mezun olunca onlar için özel bir kutlama yapılıyor olması ve dernek üyeliği verilmesi¹⁴; dernek bu niyete sahip olsun olmasın, fırsat eşitsizliği ve sonuçlarının ele alındığı bir süreçten çok, dışarıya kapalı bir oluşumun içine üye kabul edilmesi gibi bir süreci andırmaktadır.

Özel Okullara Yönelik Tutum

İstanbul ODTÜ Mezunlar Derneği yayın organında görülen "toplumsal duyarlılık" ve "sosyal sorumluluk" söylemi yalnızca bu dernek ve yayın organı ile sınırlı değildir. Bu söylemi daha eski ve büyük bir dernek olan Boğaziçi Üniversitesi Mezunlar Derneği'nin yayın organı olan Boğaziçi adlı dergide de bulmak mümkündür.¹⁵

Bu dergide sergilenen özel okullara yönelik tutum, fırsat eşitliği açısından özellikle ilgi çekicidir. Dergi özel ilk ve orta öğretim okullarının ilanlarına yer vermektedir. Daha önemlisi, dernek tarafından "Özel İlköğretim Okulları Tanıtım Günleri" düzenlenmektedir. Dergide yer alan yazılarda, bu etkinliğin dernek üyelerini ülkenin en iyi okulları ile tanıştırmayı sağlayacağı belirtilmekte ve bu okullar arasından seçim yapılmasının doğal olduğunu düşündürtecek bir söylem kullanılmaktadır.¹⁶ Derginin aynı sayısında okul tercihi yapmak üzerine bir yazı da bulunmaktadır (Büyükgülenc, 2008: 30).

Aynı yaklaşım, derginin aynı sayısında okul öncesi eğitim kurumları için de sergilenmektedir. Dergi, dernek üyelerine bir yandan "kaliteli bir okul öncesi eğitim kurumu" seçiminde yol gösterirken (Çorapçı, 2008: 35-36), diğer yandan dernek bir Anaokulları Tanıtım Günü düzenlenmektedir.¹⁷

Toplumsal Gelişimden Bireysel Gelişime

Üniversite mezunları tarafından kurulmuş derneklerin yayın organlarında eğitimde fırsat eşitliği ve eğitimin kağıt üzerinde eşitleyici bir

¹³ Baraka, Ekim-Kasım 2007, s. 42.

¹⁴ Sandıkçioğlu, R., Baraka, Temmuz-Ağustos 2007, s. 42-43.

¹⁵ Bayraktar, 2008: 42-46. Bu yazıda tanıtılan Adım Adım adlı yardım toplama kuruluşu, bir sosyal sorumluluk projesi olarak tanıtılmakta ve projenin ABD'den Türkiye'ye taşındığı belirtilmektedir.

¹⁶ "Çocuğum için en doğru okul hangisi? BÜMED, çocukları için seçecekleri okula karar verme aşamasında aileleri Türkiye'nin en iyi okulları ile buluşturuyor", Boğaziçi, Nisan 2008, s. 31.

¹⁷ "7. Çocuk Şenliğinde Buluşalım", Boğaziçi, Nisan 2008, s. 37.

işlevi olmasına karşın, fırsatların hiç de eşit dağıtılmamasının ele alınmadığı göz önünde tutulduğunda, bu yayın organlarında daha çok öne çıkarılan kavramları ve söylemi saptamaya çalışmak önem kazanmaktadır.

Mezun dernekleri tarafından yayımlanan *Baraka* ve *Boğaziçi* dergilerinde; eşitsizlik ve adaletsizlik örnekleri, haklar ve özgürlükler açısından yaşanan sorunlar yerine, bir yandan mezunların başarılarına ve kariyerlerine, diğer yandan yaşam tarzlarına ve gezi gibi etkinliklerine daha çok yer verildiği görülmektedir. *Baraka*'da üyelerin hazırladığı gezi yazılarına özellikle sık sık yer verilmektedir (Bekdik, 2007: 25-28). Ayrıca, bireysel sağlık ve zinde olmak üzerine özellikle vurgu yapılmaktadır.

Her iki dergide de son yirmi yıl içinde giderek yaygınlaşan bireysel gelişim söylemi oldukça baskındır. Bireysel gelişim, popüler yayınlarda bireyin gerek bedensel gerekse psikolojik açıdan daha iyi duruma gelmesi olarak kavramsallaştırılmakta ve birçok değişik etkinlik bu kavram ile ilişkilendirilmektedir. *Baraka*'da bireysel gelişim söylemi, Boğaziçi'ne göre daha örtük olarak kullanılmaktadır. Boğaziçi, bu açıdan daha bariz bir vurguya sahiptir (Türkmenoğlu, 2008: 79). *Baraka*'da (2007 ve 2008) yoga, fitness, pilates gibi etkinliklere görece sık yer verilmektedir.

Araştırmadaki bütün bulgular ışığında bakıldığında, *üniversite mezunları tarafından kurulmuş derneklerin yayın organlarında eğitimin toplumsal gelişim işlevinin önemsenmediği* söylenebilir. *Eğitimin toplumdaki her bireyin hakkı olduğu ve eğitimde fırsat eşitliğinin toplumun refahı açısından bir zorunluluk olduğunun üzerinde durulmamaktadır.* İncelenen dergilerde eğitimin ve mezun olunan üniversitenin kimi bireyleri daha öne çıkarması verili olarak alınmakta, iyi olanaklara ve ayrıcalıklara erişen mezunların bireysel gelişimi ve refahı üzerine çok bariz bir vurgu yapılmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Türkiye'de orta öğretim, eğitim sisteminin müfredat hedefleri ile doğrudan ilişkisi olmayan bir hedefle, üniversiteye girmek ile eşleştirilmektedir. Bir bireyin üniversiteye doğru ilerleyip ilerleyemeyeceğini belirlemek ve çoğunluğu elemek için uygulanan giriş sınavları, fırsat eşitliği açısından doğal olarak büyük bir sorun yaratmakta ve tartışmalara yol açmaktadır. *Bu tartışmalarda, seçme sınavlarını haklı çıkaran ve bu sınavlara dayanan bir sektörü koruyan söylemler hiç kuşkusuz üretilmekte ve yaygınlaştırılmaktadır. Gerek orta gerekse yüksek öğrenimde fırsat eşitliği ile ters düşen söylemlerin geliştirilmesi için gerekli zemin çeşitli kurumsal kaymalar ile oluşmuş bulunmaktadır.* Bu makalede fırsat eşitliği ile ters düşen söylemler ve bu söylemleri destekleyen kurumsal kaymalar örnekleri ile ele alınmıştır.

Gerek orta öğretim kurumlarına giriş sınavları (LGS, OKS ve yeni türevleri) ve en önemli geçiş aşaması olarak görülen üniversiteye giriş sınavları (ÖSYS, ÖSS ve olası türevleri) ile karşı karşıya kalan, özellikle de bu

sınavlara dersanelerde ve iddialı okullarda hazırlanan bireylerin, yürürlükte olan giriş sınavlarını haklı göstermek üzere üretilen söylemlerden etkilenmemesi beklenemez.

Öte yandan üniversitelerde giderek baskın duruma gelen piyasa zihniyetinin yüksek öğretimi tamamlayan bireyleri etkilemesi ve başkalarının sahip olamadığı olanaklardan yararlanan bireylerin, üniversitenin yaptığı eşitliği azaltan, farkları çoğaltan etkiyi göz ardı etmesi de söz konusudur. Üniversitelerin kamusal süreçlerden kopması ve akademik kapitalizm içerisinde dönüşmesi, üniversiteleri birçok açıdan olumsuz etkilemekte ve üniversitelerde muhafazakar eğilimlerin artmasına neden olmaktadır (Giroux, 2007: 67-98). Bu dönüşüm, Türkiye özelinde 12 Eylül Rejimi'nin üniversitelerin iç dinamiklerinde yaratmış olduğu tahribat ile çok yakından ilişkilidir. Sonuçta, eğitimde fırsat eşitliğinin üniversitelerde tartışılmaması veya eğitimde fırsat eşitliği ve haklar üzerine vurgu yapan söylemlerin yerine yeni ve eşitsizlikleri örten veya maruz gösteren söylemlerin geçmesi söz konusudur.

Üniversite sınavına giren, sınav engelini aşarak bir üniversiteye yerleşen ve bu üniversiteden mezun olan bireylerin eğitimde fırsat eşitliği söylemine ters düşen, seçme sınavlarını haklı çıkaran ve bu sınavlara dayanan bir sektörü koruyan söylemlerden etkilenmiş olması hiç şaşırtıcı olmayacaktır. Bu yeni söylemlerin, üniversite mezunları tarafından benimsenmesi ve sürdürülmesi de beklenebilir.

Bu çalışmada, eğitimde fırsat eşitliğinin ve eğitime ilişkin haklar söyleminin iki büyük üniversitenin mezunları tarafından kurulan derneklerin yayın organlarında kullanılıp kullanılmadığı incelenmiştir. Dernek yayın organında yer alan yazıların az ya da çok bir kolektif hazırlık sürecinden geçtiği göz önünde tutulduğunda, yazıların bireylerin tekil görüşlerinden çok ortak bir söylemi temsil ettiği söylenebilir.

İncelenen iki dergide eğitimde fırsat eşitliği, eğitimin anayasal bir hak olduğu ve Çocuk Hakları Sözleşmesi çerçevesinde her çocuğa sağlanması gerektiğine ilişkin vurgular bulunmamaktadır. Fırsat eşitliği ve eğitimin bir hak olduğuna dayanan söylemin yerine, "toplumsal duyarlılık" adı verilebilecek yeni bir söylemin konulduğu görülmektedir. Bu söylemde, eğitimde fırsat eşitliği ve haklar çerçevesinde ana güvence olan ve hizmet veren kurumsal mekanizma olan devletten taleplerde bulunmak yerine sivil toplum kuruluşlarının toplumsal duyarlılığı ve özel sektörün sosyal sorumluluğu sayesinde gerçekleştirilecek küçük çaplı müdahalelere vurgu yapılmaktadır. Bu çabaların eğitimde fırsat eşitliği ve eğitim hakkının kullanılması açısından ne ölçüde etki yaratabileceği ise tartışılmamaktadır. Daha somut olarak söylemek gerekirse, *eğitimde fırsat eşitliği ve eğitim hakkı incelenen mezunlar derneği yayınlarında temel bir mesele olarak ele alınmamaktadır. Eğitimle ilişkili çalışmalar, incelenen derneklerin asli görevi olmaktan çok zaman zaman yürütülebilecek etkinlikler olarak görülmektedir.*

Bu bağlamda, toplumsal duyarlılık söylemi aslında ara ara duyarlı olmaya dayanan, tercihe bağlı etkinlikleri içeren bir anlayış getirmektedir.

Toplumsal duyarlılık projeleri açısından İstanbul ODTÜ Mezunları Derneği oldukça etkindir. Bu açıdan en çok vurgulanan etkinlikler, ODTÜ öğrencilerine verilen burslar ve okul yaptırma veya kütüphane kurma çalışmalarıdır. Burs verilmesi ile okul yaptırma veya kütüphane kurma projeleri ile ilişkili yazılarda, ODTÜ öğrencilerinin neden dernekten burs almak zorunda olduğu veya üniversite öğrencilerine düzenli burs sağlanmasını sağlayabilecek kurumsal çözümler tartışılmamakta; ODTÜ'ye mali nedenlerle erişememiş gençler üzerinde durulmamaktadır. İncelenen dergilerde, ODTÜ öğrencilerine özel önem verildiği ve ODTÜ'ye giremeyen öğrenciler üzerinde durulmadığı ortadadır. Bu yaklaşım, mezunların üniversiteye giriş sürecini olumluladığı izlenimini doğurmaktadır. Öte yandan ODTÜ öğrencisi olan bursiyerlerin mezuniyet sonrasında dernek üyeliği ile ödüllendirilmeleri, dışarıya kapalı seçkin bir oluşumun önemsendiği izlenimini vermektedir.

Boğaziçi Mezunlar Derneği tarafından yayımlanan aylık dergide, toplumsal duyarlılık ve sosyal sorumluluk söyleminin görece daha az kullanıldığı görülmektedir. Bu, derneğin bu çeşit projeleri bizzat yürütmemesi ile ilişkilidir. Öte yandan, derneğin düzenlediği kimi etkinlikler eğitimde fırsat eşitliği anlayışı ile özellikle ters düşmektedir. Düzenlenen tanıtım günlerinde dernek üyelerinin özel işletmeler olan ve oldukça yüksek ücretler talep eden okul öncesi ve ilk öğretim kurumları ile tanışmaları sağlanmaktadır. Dergideki yazılarda, dernek üyelerinin bu şekilde ülkenin "en iyi" veya "nitelikli" okulları ile tanışacakları belirtilmekte ve okul tercihi konusunda üyelere rehberlik edilmektedir. Dergi, ayrıca, özel ilk ve orta öğretim okullarının ilanlarına da yer vermektedir. Bu tutum, dernek üyelerinin özel okullara oldukça sıcak baktığını ve üyelerin çocuklarına bu okullar arasından okul seçmelerine ilişkin yaygın bir kabul olduğunu göstermektedir.

İncelenen dergilerde, gerek ODTÜ gerekse Boğaziçi mezunu olmanın özellikle vurgulandığı ve ODTÜ veya Boğaziçi öğrencisi olamayan öğrenciler üzerinde durulmadığı görülmektedir. Bu sık yinelenen vurgu ve kullanılan söylem, üniversite giriş sınavlarının bu iki üniversiteye öğrenci seçmekte etkili olduğunun düşünöldüğü ve üniversiteye giriş sürecinin olumlandığı izlenimini vermektedir. Bu söylem, İstanbul ODTÜ Mezunları Derneği ve Boğaziçi Mezunlar Derneği içerisinde eğitimde fırsat eşitliği ile ilişkili bir rahatsızlığın ve bir değişim talebinin olmadığını göstermektedir. Sonuç olarak bu durum, her iki dernekte de fırsat eşitsizliği ve sonuçlarının umursanmadığı, bu sorunların yaşandığı dış dünyaya kapalı bir seçkinler oluşumu çizgisinin var olduğuna işaret etmektedir.

Eğitim sosyolojisi çerçevesinden bakıldığında, "seçkin" üniversitelerin etkisi var olan eşitsizlikleri azaltmak değil, güçlendirmektir. Seçkin üniversitelerde yüksek öğrenimini tamamlayan bireylerin çoğunluğunun elde ettikleri olanakları var olan sistemi değiştirmek için değil, kendileri için daha iyi olanaklar edinmek üzere kullanmaları hiç de şaşırtıcı değildir. Edinilen

ayrıcılıkların seçkin bir kurumdan mezun olan seçkin bireylerin hak ettiği olanaklar olarak görülmesi, var olan eşitsizliklerin haklı çıkarılmasında önemli bir rol oynar. Yukarıdaki bulgular bu çerçeve ile oldukça tutarlı görünmektedir.

Mezun oldukları üniversitelerde edindikleri beceriler ve bu üniversitelerde okumuş olmanın yolunu açtığı refah, sosyal ve kültürel sermaye ile edindikleri ayrıcalıkları kullanan bireylerin 12 Eylül Türkiye'sinde artan eşitsizlikler ile ilgilenmek yerine, daha kendilerine dönük ve 12 Eylül Rejimi tarafından hedef alınmayan, daha güvenli yaşam tarzları seçmeleri beklenebilir. Bu çeşit yaşam tarzlarının mezunların yayımladığı dergilere de yansması beklenebilir. Bu çalışmadaki bulgular, mezunların bu beklenti ile tutarlı yaşam tarzları seçmiş olabileceğine işaret etmektedir. Yaşam tarzlarına, başarılı kariyerlere, geziler gibi seçkin yaşantılar ile bireysel sağlık ve mutluluk üzerine odaklanan mezun yayınları bu açıdan anlamlıdır. Mezun yayınlarında bireysel gelişim söyleminin öne çıkarılması da bu çerçevede anlaşılabilir.

Bu araştırma ve bu araştırmanın öncülü olan araştırmalar (Değirmencioğlu, 2008a; Değirmencioğlu, Eroğlu ve Özdemir, 1999: 83-88; Değirmencioğlu ve Özdemir, 2000: 127-129) hemen hiç ele alınmayan eğitim, mezunlar ve fırsat eşitliği üzerine yapılabilecek bir dizi çalışma için başlangıç niteliği taşımaktadır. Türkiye ve benzer koşullardaki birçok ülkede, eğitimde fırsat eşitliği ve örgün eğitim sürecini tamamlayan bireylerin tutumları ve deneyimleri üzerine araştırmalar yapılmasını gerektirecek çok sayıda araştırma sorusu bulunmaktadır.

Dikkat çeken önemli bir boşluk, örgün eğitim sisteminin son aşamasını oluşturan ve fırsat eşitliğinin en aza indiği bir eleme süreci sonucunda girilebilen yüksek öğretimin açık ve örtük işlevleri üzerine yapılan araştırmalardır. Örneğin, üniversiteden mezun olan bireylerin iş arama ve bulma süreçleri, bu süreçte yaşadıkları adaletsizlikler ve hak ihlalleri, aldıkları unvanların olumlu veya olumsuz etkileri ya da buldukları işlerin veya ulaştıkları olanakların neler olduğuna ilişkin araştırmalar bulunmamaktadır. Üniversite mezunları arasında işsizliğin giderek arttığı da göz önünde tutulduğunda bu araştırmaların önemi daha da belirginleşmektedir.

Eşitsizliklerin bireysel düzeyde incelendiği araştırmalar (örn., ilk ve orta öğretim döneminde hangi olanakların ve ayrıcalıkların yüksek öğretimde ve sonrasında hangi olanaklara ve ayrıcalıklara erişimi kolaylaştırdığı) da büyük önem taşımaktadır. Bireylerin boylamsal olarak zaman içinde takibini içeren betimsel ve açıklayıcı araştırmalar bu nedenle öncelikli görülmelidir.

Mezunların üniversiteleri ile ilişkileri ve mezunlar derneklerinin üniversiteye ilişkin görüşleri ve talepleri, özellikle de üniversitelerde eşitlik, adalet ve kamusal olanakların özel olanaklara dönüştürülmesi hakkındaki tutumları da incelenmeyi beklemektedir (Değirmencioğlu, 2008a). Üniversiteler içerisindeki fırsat eşitliği ile uyumsuz uygulamaların da

belirlenebilmesi için öğrencilerin ve mezunların kendi eğitim süreçlerine ilişkin görüşleri incelenmelidir. Birçok alanda bu çeşit araştırmalar hiç yapılmamıştır.

Fırsat eşitliği ve eğitime ilişkin haklar üzerine öğrenci toplulukları tarafından yürütülen çalışmalar da incelenmeyi beklemektedir. Öğrenci toplulukları üniversite içerisinde öğrencilerin söz sahibi olduğu tek alan olduğu için, bu çalışmalar özellikle önemlidir. Diğer yandan, öğrencilerin eğitimde fırsat eşitliği sağlanmasında oynayabilecekleri rollerin üzerinde durulması büyük önem taşımaktadır. Eğitimin tipik bir piyasa etkinliği olarak görüldüğü, büyük kazançların söz konusu olduğu sektörlerin oluştuğu ve kurumsal kaymaların yaşandığı göz önünde tutulduğunda, fırsat eşitliğine ve eğitim hakkına bizzat çocuk ve gençlerin sahip çıkması önem kazanmaktadır. Herhangi bir düzeydeki okullarda adalet ve demokrasinin yerleşmesi ve sürebilmesi için öğrencilerin rollerinin mutlaka değişmesi gerekmektedir (Değirmencioğlu, 2007: 169-208).

Kaynakça

- Albayrak, S., 2008, "Sosyal Devletin Son Kalıntıları da Giderken", *Baraka*, Nisan, s. 8-11.
- Baraka, 2007, "Saatlerinizi Yaşama Kurun, Saatlerinizi ise Pilatese", *Baraka*, Temmuz-Ağustos, s. 35-36
- Baraka, 2008, "Yoga ile Rahatlayın", *Baraka*, Şubat, s. 34-35.
- Bayraktar, C., 2008, "Adım Adım", *Boğaziçi*, Haziran, s. 42-46.
- Bekdik, F., 2007, "Malezya Gezi Notları", *Baraka*, Haziran, s. 25-28.
- Brooks-Gunn, J., 2003, Do You Believe in Magic?: What can We Expect from Early Childhood İntervention Programs, *Social Policy Report*, XVII (1), s. 3-14.
- Büyükgülenç, A. S., 2008, "Okul Tercih Yaparken...", *Boğaziçi*, Nisan, s. 30.
- Çınar, O., Teyfur, E. & Teyfur, M., 2006, "İlköğretim Okulu Öğretmen ve Yöneticilerinin Yapılandırmacı Eğitim Yaklaşımı ve Programı Hakkındaki Görüşleri," *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7 (11), s. 47-64.
- Çorapçı, F., 2008, "Başlıksız Yazı", *Boğaziçi*, Nisan, s. 35-36.
- Değirmencioğlu, S. M., 2008a, "Kamusaldan Özele Dönüşen Olanaklar Işığında Üniversitede Demokrasi", içinde *Dönüştürülen Üniversiteler ve Eğitim Sistemimiz*, Akyol, S., Coşkun, M. K., Yılmaz, Z., Aydın, M. B. & Altunpolat, R., s. 35-60, Eğitim-Sen, Ankara.
- Değirmencioğlu, S. M., 2008b, "Kara Delikler: Eğitim, Öğrenme ve Demokrasi Birbirlerinden Nasıl Koptu?", içinde *1. Uluslararası Alternatif Eğitim Sempozyumu*, haz. Hesapçioğlu, M., Korkmaz, E., DüNDAR, S., Gülen Morhayim, B., & Çavuş, M., s. 159-170, Nobel Yayınları, Ankara.
- Değirmencioğlu, S. M., 2007, "Toplumsal Yapı, Kültürel Doku Ve İnançlar Işığında Şiddet Ve Öğrencilerin Okuldaki Rollerini Yeniden Düşünmek", içinde *Toplumsal Bir Sorun Olarak Şiddet*, s. 169-208, Eğitim-Sen, Ankara.
- Değirmencioğlu, S. M., Eroğlu, B. & Özdemir, M., 1999, "ODTÜ Psikoloji Bölümü Mezunlarını İzleme Çalışması: Mezunlar Anketi Sonuçları", *Türk Psikoloji Bülteni*, 6 (15), s. 83-88.
- Değirmencioğlu, S. M. & Özdemir, M., 2000, "ODTÜ Psikoloji Bölümü Mezunlarını İzleme Çalışması: Mezuniyet Öncesi Durum", *Türk Psikoloji Bülteni*, 6 (16-17), s. 127-129.
- Elacqua, G., Schneider, M. & Buckley, J., 2006, "School Choice in Chile: Is it Class or the Classroom?", *Journal of Policy Analysis and Management*, 25 (3), pp. 577-601.

- Erdilek, N., 2007, "Tarlabaşı Toplum Merkezi Destek Bekliyor", *Baraka*, Ekim-Kasım, s. 35-37.
- Gedikoğlu, T., 2005, "Avrupa Birliği Sürecinde Türk Eğitim Sistemi: Sorunlar ve Çözüm Önerileri", *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1 (1), s. 66-80.
- Giroux, H. A., 2007, *Eleştirel Pedagoji ve Neoliberalizm*, çev. Barış, B., Kalkedon Yayınları, Ankara.
- Güneş-Ayata, A. & Acar, F., 2003, "Disiplin, Başarı, İstikrar: Türk Orta Öğretiminde Toplumsal Cinsiyet ve Sınıfın Yeniden Üretimi", içinde *Kültür Fragmanları. Türkiye'de Günlük Hayat*, haz. Kandiyoti, D. & Saktanber, A., s. 101-123, Metis, İstanbul.
- İşıkoğlu, N. & İvrendi, A., 2007, "Mobile Crèches: A Way of Reaching Children of Poverty," *Educational Research*, 49 (3), pp. 225-242.
- Jellison, J., 2002, "Buying Homes, Buying Schools: School Choice and the Social Construction of School Quality", *Harvard Educational Review*, 72 (2), s. 177-205.
- Kamalak, İ., 2004, "Türk Eğitim Sistemi'nde Fırsat Eşitliği: Karşılaştırmalı Bir Bakış", *Üniversite ve Toplum*, <http://www.universite-toplum.org/pdf/pdf.php?id=210> erişim 2 Ağustos 2008.
- Kaya, K., 2008, "Başarı Ödüllendirildi", *Yeni Asır*, 9 Ağustos.
- Kende, A. (basımda) "Admission Policy and Social Inequalities in Primary Education in Hungary", içinde *Equal Opportunities for All: A Research Seminar*, haz. Değirmencioğlu, S. M., Council of Europe, Strasbourg.
- Ludwig, J. & Phillips, D., 2007, "The Benefits and Costs of Head Start", *Social Policy Report*, XXI (3), pp. 3-18.
- Mendoza, P., 2007, "Academic Capitalism and Doctoral Student Socialization: A Case Study", *The Journal of Higher Education*, 78 (1), pp. 71-96.
- McAlexander, J. H., Koenig H. F. & Schouten, J. W., 2004, "Building a University Brand Community: The Long-Term Impact of Shared Experiences", *Journal of Marketing for Higher Education*, 14 (2), pp. 61-79.
- Okunade, A. A. & Berl, R. L., 1997, "Determinants of Charitable Giving of Business School Alumni", *Research in Higher Education*, 38 (2), pp. 201-214.
- Reyhanoğlu, H., 2007, "100 YTL'ye Okul Projesi", *Baraka*, Temmuz-Ağustos, s. 33-34.
- Sarvan, C., 2007, "BHÇH 10 Yaşında", *Baraka*, Haziran, s. 42.
- Slaughter, S., & Leslie, L., 1997, *Academic Capitalism: Politics, Policies, and the Entrepreneurial University*, Baltimore: The Johns Hopkins University Press.
- Slaughter, S., & Rhoades, G., 2004, *Academic Capitalism and the New Economy: Markets, State, and Higher Education*, The Johns Hopkins University Press, Baltimore.
- Snow, K. L., 2006, "Measuring School Readiness: Conceptual and Practical Considerations", *Early Education and Development*, 17 (1), pp. 7-41.
- Stinson, J. L. & Howard, D. R., 2007, "Athletic Success and Private Giving to Athletic and Academic Programs at NCAA Institutions", *Journal of Sport Management*; 21 (2), pp. 235-264.
- Toguchi Schwartz, T., 2008, "Family Capital and the Invisible Transfer of Privilege: Intergenerational Support And Social Class in Early Adulthood", *New Directions for Child and Adolescent Development*, 119, pp. 11-24.
- Türkmenoğlu, İ., 2008, "Kendimi Geliştirmeye Çok Önem Veririm", *Boğaziçi*, Haziran, s. 79.
- Vecchiotti, S., 2003, "Kindergarten: An Overlooked Educational Priority", *Social Policy Report*, XVII (II), pp. 3-19.
- Wolfe, R. A., 2000, "An Interview With Dr. Henry S. Bienen, President of Northwestern University", *Journal of Sport Management*, 14 (2), pp. 179-188.
- Yıldırım, R., 2007, "OPET Sınır Tanımıyor", *Baraka*, Ekim-Kasım, s. 23-25.